

GAZZE SAVAŞI SONRASI ORTADOĞU

“

Ortadoğu bölgesi 2024 yılına istikrar, ekonomik canlanma, diplomasinin öne çıkması gibi beklentilerle giriyordu. Ancak 7 Ekim’de Hamas’ın İsrail’e dönük eylemi ve sonrasında İsrail’in Gazze’ye dönük saldırıları, Ortadoğu’da istikrarın ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

”

COYTUN ORHAN

Koordinatör ORSAM

Ortadoğu bölgesi, Arap Baharı süreciyle birlikte 10 yılı aşkın bir süre istikrarsızlıklarla boğuşmak durumunda kaldı. Suriye, Libya, Yemen gibi ülkelerde iç savaşlar yaşanırken, değişim veya statükodan yana tavır alan bölgesel aktörler arasında söz konusu çatışma alanları üzerinden yürütülen bir güç müca-

delesi yaşandı. Ortadoğu’da yaşanan sorunların doğasına uygun olarak diplomatik ve siyasi girişimler yerine askerî araçlar öne çıktı, iş birliğinin yerini ise rekabet ve vekil güçler üzerinden yürütülen dolaylı bir çatışma süreci aldı. 2021 yılıyla beraber “Arap Baharı sonrası” olarak adlandırabileceğimiz yeni bir döneme girildi. Bu yeni dönemde, aralarında uzun süredir siyasi sorun olan ülkeler arasında normalleşme süreçleri yaşandı.

Bu kapsamda ilk kritik gelişme Katar krizinin sona ermesiydi. Farklı dinamiklere bağlı olarak ama birbirini tetikleyen süreçler neticesinde, Türkiye'nin Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail ile normalleşmesi, Suriye rejiminin Arap ülkeleriyle ilişki kurmaya başlaması ve yine kritik bir adım olarak İran ve Suudi Arabistan arasında diplomatik ilişkiler kurulması gibi gelişmeler yaşandı. Dolayısıyla Ortadoğu bölgesi 2024 yılına istikrar, ekonomik canlanma, diplomasinin öne çıkması gibi beklentilerle giriyordu. Ancak 7 Ekim'de Hamas'ın İsrail'e dönük eylemi ve sonrasında İsrail'in Gazze'ye dönük saldırıları, Ortadoğu'da istikrarın ne kadar kırılgan olduğunu bir kez daha göstermiş oldu.

GAZZE SALDIRILARININ BÖLGESEL ETKİLERİ

İsrail'in Gazze saldırılarının Ortadoğu üzerindeki ilk etkisi normalleşme süreçlerinin en azından belli bir süre rafa kalkması oldu. Bu etkinin en fazla Türkiye-İsrail ilişkilerinde yaşandığı söylenebilir. İsrail'in Gazze'de saldırılarını artırmasına paralel olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan planlanan İsrail ziyaretini iptal ettiğini ama daha önemlisi Ankara-Tel Aviv normalleşmesinin en önemli dinamiği olan Doğu Akdeniz ve enerji alanında imzalanması beklenen anlaşmalar iptal oldu. Buna karşılık İsrail ile normalleşme süreçleri başlatan Körfez ülkeleri Gazze saldırıları konusunda söylemsel düzeyde eleştirel bir tutum alsalar da İsrail'e karşı somut

yaptırımlar uygulama konusunda çekimser davrandı. Bunun bir nedeni hâlihazırda yürütülen normalleşme süreçleri olduğu kadar, meseleyi İsrail'in Filistin'e ve Filistinlilere dönük saldırıları olarak görmekten ziyade, İsrail-Hamas çatışması olarak okumalarıydı.

Hamas'ın köken itibarıyla Müslüman Kardeşler'in Filistin kolu olması ve Körfez ülkelerinin Müslüman Kardeşler'e ilişkin tehdit algısı, Hamas üzerindeki İran etkisi gibi faktörler, Katar hariç Körfez ülkelerinin İsrail karşıtı tutumunun sınırlanmasına yol açtı. Kasım ayı içinde Riyad'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Birliği Ortak Zirvesi'nde İsrail'e yönelik olarak diplomatik ilişkilerin kesilmesi, hava sahalarının kapatılması, savunma sanayisi alanında alımlara

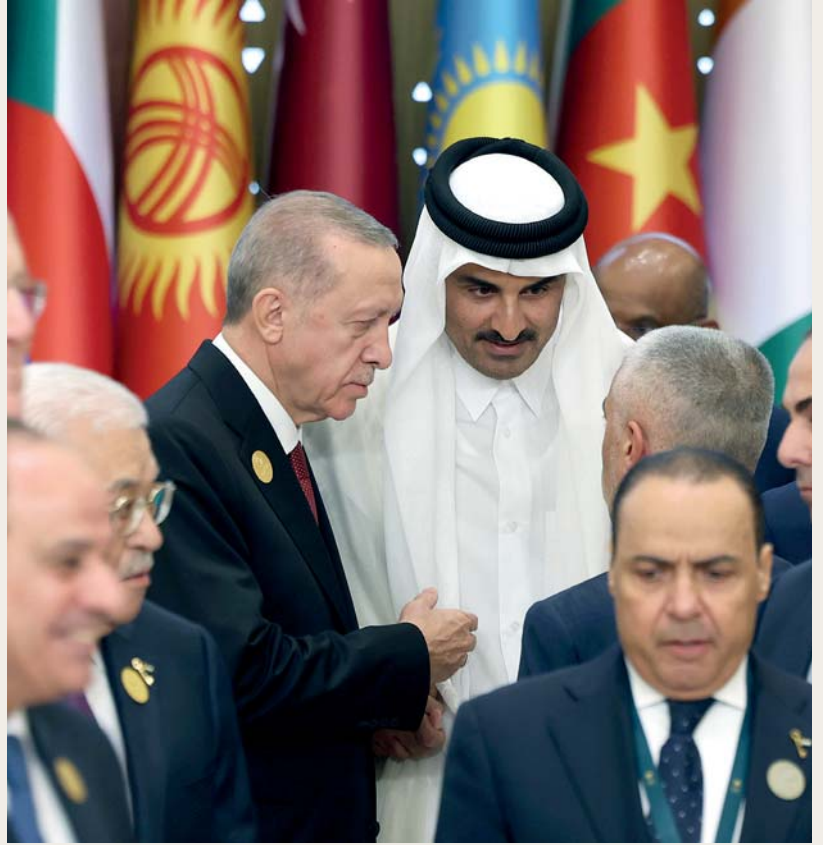
son verilmesi gibi somut yaptırım önerileri Suudi Arabistan ve BAE gibi ülkeler tarafından kabul görmedi. Dolayısıyla söz konusu ülkelerin orta vadede normalleşme süreçlerini riske etmeden ancak kamuoyu beklentilerini de karşılayacak şekilde bir denge gözettilikleri söylenebilir. Bu arayış en azından Körfez-İsrail normalleşmesinin geleceği açısından kısa vadede daha ileri adımların atılması önünde bir engel ancak orta ve uzun vadede ilişkilerin bir şekilde gözetileceğine ilişkin bir tablo ortaya koymaktadır.

“

Türkiye-İsrail ilişkisinin yeniden normalleşme sürecine dönebilmesi açısından belirleyici faktör, İsrail'in Gazze'deki saldırılarını ne kadar süre ve boyutla sınırlandıracağı olacaktır. İsrail'in Gazze saldırılarına ilişkin genel beklenti, sürenin uzayacağı ve hem coğrafya hem de saldırılar açısından boyutun genişleyeceği yönündedir. Bu tespit ve Türkiye-İsrail ilişkisindeki krizin tırmanma seyrinden yola çıkarak, normalleşmenin 2024 yılı içinde en iyi ihtimalle rafa kaldırılacağını söylemek mümkündür.

”

Bu tespitin Türkiye ve Katar açısından geçerli olmadığı söylenebilir. Zira söz konusu ülkeler İsrail'in saldırıları konusunda hem söylemsel düzeyde çok daha sert bir söylem benimsedi hem de Hamas

ile irtibatın korunması, enerji anlaşmalarının iptali gibi adımlar atmaktan geri durmadı. Uluslararası basında İsrail güvenlik kaynaklarına dayandırılarak, İsrail istihbaratının Türkiye, Lübnan ve Katar'da yaşayan Hamas liderlerini öldürmek için plan hazırlamaya başladığı ve emrin doğrudan Başbakan Binyamin Netanyahu tarafından verildiğine ilişkin haberler dolaşıma sürüldü. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'in Filistin dışında yaşayan Hamas üyelerine yönelik suikast planlarına ilişkin, "Türkiye'ye, Türklere karşı böyle bir adımı atmaya cüret ederlerse bunun bedelini, bir daha bellerini doğrultamayacak surette, ödemeye mahkûm olurlar" şeklinde sert bir yanıt verdi. Türkiye-İsrail ilişkisinin yeniden normalleşme sürecine dönebilmesi açısından

belirleyici faktör, İsrail'in Gazze'deki saldırılarını ne kadar süre ve boyutla sınırlandıracağı olacaktır. İsrail'in Gazze saldırılarına ilişkin genel beklenti, sürenin uzayacağı ve hem coğrafya hem de saldırılar açısından boyutun genişleyeceği yönündedir. Bu tespit ve Türkiye-İsrail ilişkisindeki krizin tırmanma seyrinden yola çıkarak, normalleşmenin 2024 yılı içinde en iyi ihtimalle rafa kaldırılacağını söylemek mümkündür.

GAZZE ÇATIŞMALARI SONRASI FİLİSTİN MESELESİ

Gazze savaşının diğer bir önemli sonucu, Filistin meselesinin yeniden güçlü bir şekilde gündeme gelmesi ve buna bağlı olarak Ortadoğu'da rekabet ve çatışmanın

temelinin, Araplar arası ya da Körfez-İran denkleminin çıkararak Arap-İsrail boyutuna taşınması oldu. Ortadoğu'da etnik-mezhepsel çatışmalar ve yükselen İran etkisiyle mücadele ABD'nin Irak işgaliyle başlayıp Suriye İç Savaşı'yla daha fazla öne çıkan bir olgu hâline geldi. Irak işgali Ortadoğu'da Sünni-Şii toplumlar arasında mezhepsel çatışmalar ve iç savaşların fitilini ateşledi. Suriye İç Savaşı'yla birlikte bu dinamik daha da güçlendi. Aynı şekilde güçlü bir Irak, İran'ın Ortadoğu'ya güç enjekte edebilmesinin önünde set çekerken Irak işgaliyle birlikte İran açısından bu engel ortadan kalktı ve İran'ın bölgesel nüfuzu arttı. İran, bölgesel nüfuzunu Şii'lik ve devlet dışı Şii aktörler üzerinden inşa etti. Bu da başta Suudi Arabistan olmak üzere birçok Arap ülkesinde İran yayılmacılığına karşı bir tehdit algısı yarattı ve bölgedeki mezhepsel kutuplaşma derinleşti. Körfez'in tehdit algılamasında İran'ın öne çıkması Körfez ülkelerinin denge arayışında İsrail'i ortak olarak görme eğilimini güçlendirdi. Körfez ve İsrail arasındaki normalleşme süreçlerinin arka planında diğer faktörlerin yanı sıra ortak tehdit algısı da önemli bir dinamik olmuştu. Böylece 2003 sonrası dönemde Ortadoğu'da rekabet ve çatışmalar, İsrail-Arap ülkeleri zemininden Arap ülke ve halklarının kendi arasına taşınmış oldu. Ancak İsrail'in Gazze saldırıları, İsrail-Filistin meselesini yeniden güçlü bir şekilde gündeme getirirken, İsrail'in bölge istikrarı açısından büyük bir risk oluşturduğu gerçeği hatırlanmış oldu. Bu tespitten yola çıkarak bölgede yeniden "İsrail'e karşı Arap ülkeleri"

şeklinde bir denklemin kurulacağı şeklinde bir öngöründe bulunmak mümkün değil. Ancak en azından İsrail'le normalleşmenin o kadar kolay olmadığı ve Filistinlilerin beklentilerinin dikkate alınmadığı barış süreçlerinin de uygulanabilirliğinin imkânsız olduğu ortaya çıkmış oldu.

Gazze savaşının Ortadoğu'da etkilerini en yakından hisseden üç ülke Lübnan, Irak ve Suriye oldu. Bu etki daha fazla Gazze savaşının bölgeselleşme riskiyle bağlantılı olarak ortaya çıktı. Gazze'de çatışan tarafların dış destek boyutuna bakıldığında İsrail kanadında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Hamas tarafında İran öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Gazze savaşının Ortadoğu'da ABD-İran arasındaki güç mücadelesi açısından doğrudan sonuçları oldu. İran, Ortadoğu'da ABD ile yürüttüğü mücadelesinde, kendi kontrol ettiği/yönlendirdiği devlet dışı aktörlerin ABD çıkarlarına saldırıları üzerinden "yıpıratma savaşı" olarak nitelendirilebileceğimiz uzun süreli bir yöntem takip etmektedir. İran'ın "direniş eksenini" olarak ifade ettiği ittifak sisteminin bileşenlerinden biri saldırıya uğradığında diğer bileşenler İran'ın da yönlendirmesiyle hemen aktive olabilmektedir. Bu açıdan Lübnan Hizbullahı en fazla öne çıkan aktör konumundadır. Gazze savaşının başlamasına paralel olarak İsrail ile Hizbullah arasında henüz düşük düzeyli olarak adlandırabileceğimiz bir çatışma başlamış durumdadır. İsrail'in Gazze'de saldırılarını sürdürmesi ve derinleştirmesi savaşın Lübnan'a sıçraması riskini artıracaktır. İran'ın bölgede kullanabileceği araçlar Hizbullah ile sınırlı değildir. İran, Irak

ve Suriye'de kendisinin yönlendirdiği Şii milis gruplar üzerinden söz konusu ülkelerdeki ABD varlığını hedef almaya başladı. Bu ABD'ye "eğer İsrail'i koşulsuz olarak desteklemeye devam eder ve İsrail'i ateşkesine ikna etmezsen savaşın senin açıncadan da doğrudan sonuçları olacaktır" mesajı vermek amaçlıdır. Zira İsrail ile Hamas arasında imzalanan kısa ateşkes sürecinde İran destekli gruplar ABD ve İsrail'e dönük saldırılarını net bir şekilde durdurdu ve ateşkesin sona ermesiyle yeniden başladı. Bu da İran'ın söz konusu aktörler üzerindeki etki kapasitesini ve İran'ın ABD'den ne yapmasını beklediğini ortaya koyan bir gösterge oldu.

Sonuç olarak bütün bu değerlendirmelerden yola çıkarak Gazze savaşının Ortadoğu'nun yakın ve orta vadedeki geleceğine dair, diğer sonuçların yanı sıra, üç temel etki yaratacağı söylenebilir. Birincisi, aralarında siyasi sorun olan ülkelerin ekonomik iş birliği üzerinden ilişkileri geliştirme yaklaşımının riskli olduğu ve temel sorunlara ilişkin ortak bir zemin üzerinde uzlaşmadan kalıcı istikrarın sağlanmasının zor olduğudur. İkinci olarak, ABD'nin desteğiyle İsrail'in bölgede meşruiyet kazanma, rekabet ve çatışmayı İran'a yönlendirme çabalarının boşa çıkabileceğidir. İsrail, Gazze'de "tehdidi" bertaraf ettiğini düşünürken paradoksal olarak hem Filistin içinde hem de bölgede daha fazla rakiple mücadele etmek durumunda kalabilir. Son olarak zaten artan bir eğilim olarak Ortadoğu'da devlet dışı aktörlerin ve vekil güçler üzerinden rekabetin güçleneceği görülmektedir. ■